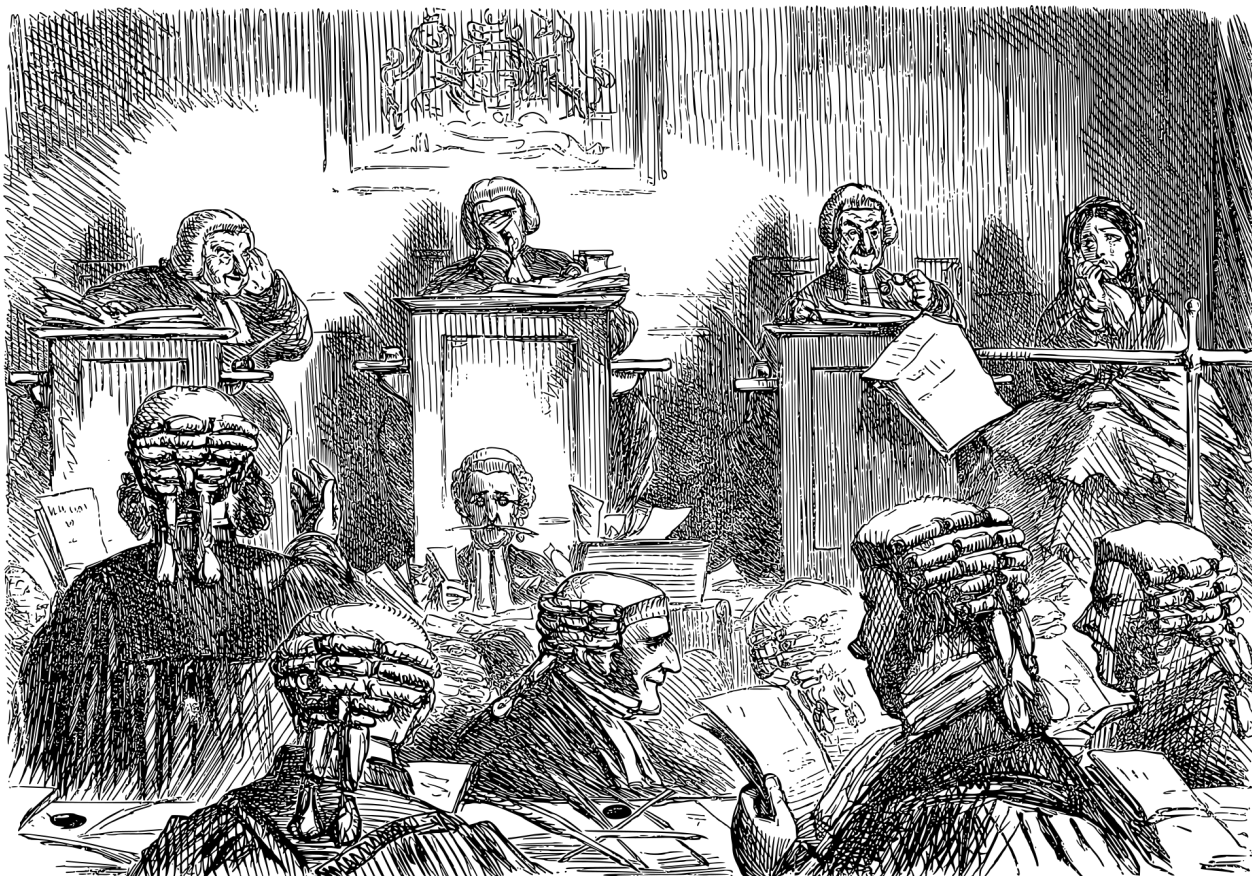


NOVUM

Magazine der Juridische Faculteit Universiteit Leiden



De Herhaling

*Kierkegaard, rechtspraak
en de herhaling*

Uitspraak van de maand

*Horen de Krimschatten thuis
op de Krim?*

DE 'NIEUWE' RECHTBANK AMSTERDAM *Een passend onderkomen voor de Nederlandse rechtsstaat?*

Column

Noodzaak van aristocratie

Analyse

De Wet toekomst pensioenen

INHOUDSOPGAVE

3	Voorwoord <i>Bussumse zomer</i>
4	Column prof. dr. Andreas Kinneging <i>Noodzaak van aristocratie</i>
7	Uitspraak van de maand <i>Horen de Krimschatten nog wel thuis op de Krim?</i>
9	Recht & Rechtvaardigheid <i>De Poolse democratische rechtsstaat</i>
10	De Herhaling <i>Kierkegaard, rechtspraak en de herhaling</i>
14	De 'nieuwe' rechtbank Amsterdam <i>Een passend onderkomen voor de Nederlandse rechtsstaat?</i>
20	De international <i>Het beheersen van de toestroom van buitenlandse studenten</i>
23	De Wet toekomst pensioenen <i>Ook voor jongeren van belang</i>
24	Eerstejaarsrubriek <i>Hoe vergaat het onze jongste juristen?</i>

VOORWOORD

Waarde lezer,

The Summer of '23 is dan nu eindelijk een feit. Hoewel van u altijd zal worden verwacht om na te blijven denken over de (rechtshistorische) ontwikkelingen van het verzuim- en relativiteitsvereiste, bent u er deze weken van het jaar niet toe verplicht. Ik hoop dan ook van harte dat u mijn zinloze woorden digitaal tot u neemt vanuit schitterende oorden als de Duitse Alpen, de Franse Riviera of de Zeelandse Vrouwenpolder.

Mocht u deze versie fysiek voor u hebben liggen, dan betekent het dat u zich in het hartje van de zomer op het KOG bevindt. Ondanks mijn naar jaloezie neigende gevoelens - het innige verlangen naar uitsmijterdinsdag in het restaurant van het KOG is onbeschrijfelijk - realiseer ik mij tegelijkertijd dat een enkeling zich ook tegen zijn zin op het KOG kan bevinden in de maanden juli en augustus. In dat geval wens ik u graag veel sterkte met de aanstaande mondeling, het ietwat uit de klauwen gelopen scriptietraject of het regelen van een BSA-verlaging: ik ben niet geheel onbekend met dergelijke taferelen. Het eerstvolgende terrasbiertje drink ik op u.

Naast de hiervoor omschreven vakantie- en studieplekken, is het ook geen straf om 's zomers terug te keren naar de *Heimat*: het ouderlijk huis. Dit vormt immers doorgaans de plek waar je als kind en jongvolwassene jarenlang zomers hebt doorgebracht. Zelf vind ik het heerlijk om zo nu en dan terug te keren naar de plek waar het allemaal begon. Pieter Waterdrinker omschreef de omgeving waar je opgroeide als de plek waar de 'Grote Verlangens' ontstonden: het fantaseren over de studietijd en het volwassen worden, het uitdenken van oneindige reizen en levensveranderende avonturen. En dat allemaal binnen die veilige cocon: het ouderlijk huis.

Het terugkeren naar die plek betekent voor mij ook het terugdenken aan die ongelooflijk zorgeloze tijd. Ik wil absoluut niet zeggen dat die tijd beter was (zolang je onder het gezag van je ouders stond was het meest bijzondere avontuur een sprankelende reis naar Chersonissos), maar het brengt een zekere weemoedigheid in mij naar boven. Met een zomers uitje naar Bussum (mijn *Heimat*) voel ik mij dan ook als een pensionado in een jong lichaam: uitmuntend.

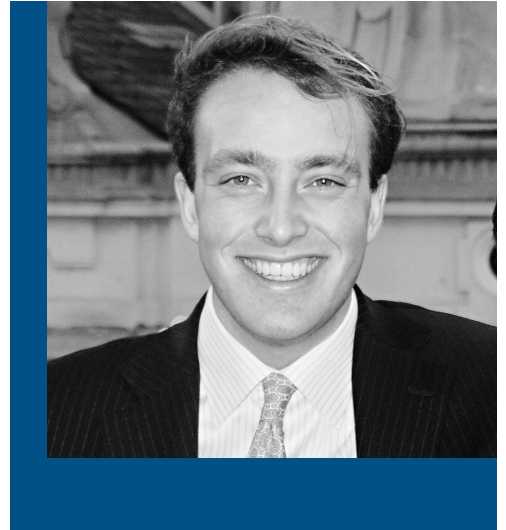
Helaas kan ik niet om de realiteit heen: aan deze zomer komt een abrupt een einde, zoals ook de jeugd ineens voorbij was. Om de hoek schuilt een nieuw academisch jaar met een horde aan nieuwe studenten. In het bijzonder wil ik de nieuwe rechtenstudenten uit Bussum alvast van harte verwelkomen! Nu Van Moof failliet is verklaard, zullen ook deze studenten overgeleverd worden aan de verschikkingen van het Openbaar Vervoer. Het scheelt dan ook dat Leiden een loopstad is en fietsen niet alleen onnodig, maar bovenal uit den boze zijn. Met name swapfietsen, die zijn naar mijn mening nog vele malen erger en inspiratielozer dan de tweewielers van Van Moof.

Het duurt (gelukkig) nog even tot we die hoek hebben benaderd en KOG weer volstroomt met overenthousiaste studenten. Ik verlang nu al naar februari '24, wanneer het KOG - wegens niet nader te noemen redenen - plotseling een stukje rustiger zal ogen.

Thans rest mij slechts u veel leesplezier te wensen!

Karel Wijdeveld,

Hoofdredacteur NOVUM



DE NOODZAAK VAN ARISTROCATIE

'De aristocratie als sociale groep behoort onherroepelijk tot het verleden, maar haar mensideaal en haar levenskunst zijn voor alle tijden van belang en moeten niet verloren gaan. Van haar oude rijkdom en voorrechten raakt de aristocratie steeds meer kwijt, maar als daar niets meer van over is, zal het blijvende in de aristocratische levenshouding pas uitkomen: niet hoogmoed en minachting, maar grootmoedigheid, vrij van afgunst en gekrenktheid, edele innerlijke cultuur en verfijnde uiterlijke vormen.' Aldus de Russische filosoof Nicolai Berdjajew in zijn boek *Christendom en Klassenstrijd* uit 1938.

Vandaag de dag is aristocratie een onderwerp dat alleen nog enkele historici interesseert. Als het onderwerp buiten die kring al ter sprake komt, is de houding over het algemeen negatief: aristocratie is een smet uit en op het verleden, waaraan gelukkig een einde is gekomen. In het Westen hebben we nu een democratie, en dat is de enige goede en rechtvaardige sociale en politieke orde die er is. Zo luidt de algemene opinie.

De algemene opinie is echter vaak onjuist, of in ieder geval maar half waar. Is de overheersende visie op het verleden gebaseerd op feiten, of is zij veeleer gebaseerd op de wens om onze eigen politieke orde te legitimeren? In hoeverre is de huidige orde de enig mogelijke goede en rechtvaardige sociale en politieke orde? Belangrijke vragen, die in de academische wereld en het publieke debat gesteld zouden moeten worden, maar nauwelijks gesteld (kunnen) worden.

Dat aan de democratie ooit een einde komt, is onvermijdelijk, want alles onder de zon gaat te gronde, als men maar lang genoeg wacht. Alles ontstaat en vergaat weer, soms snel, soms na een lange tijdspanne. Als we de geschiedenis bezien om een prognose te maken, dan is de levensverwachting van de democratie niet erg groot. De democratie in het oude Griekenland, in Athene, heeft slechts twee eeuwen geduurd, van ongeveer 500 tot 300 v.C. Voor en na dat experiment in zelfbestuur vinden we alleen andere vormen van sociaal-politieke orde, hetzij monarchaal, hetzij aristocratisch. De vergankelijkheid van de antieke democratie geeft te denken. Als de democratie niet is als de zon, die iedere dag toch wel weer opkomt, maar net als al het andere onder de zon kwetsbaar en vergankelijk, rijst voor elke rechtgeaarde democraat de vraag hoe de democratie in stand te houden. Hoe haar zo lang mogelijk in stand houden.

Een blik op de relevante literatuur leert dat deze vraag eerder gesteld is. Die blik maakt ook duidelijk waar het antwoord wordt gezocht. Het behoud van de democratie wordt in de eerste plaats gezocht in een uitgekiend geheel van fundamentele regels, die tezamen een al dan niet geschreven constitutie vormen, die zo ontworpen is dat de sociaal-politieke orde democratisch is. Dit antwoord op de gestelde vraag leidt dus tot afgeleide vragen over kiesstelsels, de bevoegdheden van de verschillende politieke organen, de invloed van derden, zoals lobby's en bedrijven, de rol van de rechtbanken, de pro's en contra's van referenda, enzovoort, vragen die allemaal beantwoord moeten worden en wel op een zodanige wijze dat de democratie zo goed mogelijk functioneert.

Achter deze constitutionele benadering van het vraagstuk van het behoud van de democratie ligt een tweede reeks meer fundamentele, filosofische vragen over de aard van de democratie zelf. Een van die vragen heeft betrekking op de eeuwenoude vraag of de wil dan wel de rede dient te primeren. Zoals Jefferson zei in zijn eerste inaugurele rede, van 4 maart 1801: 'Hoewel de wil van de meerderheid in alle gevallen moet zegevieren, moet die wil, om gewettigd te zijn, redelijk zijn'. We moeten ons dus afvragen wat we kunnen doen om ervoor te zorgen dat de wil van de meerderheid redelijk is, en wat we kunnen doen als dat niet het geval is. Een andere, verwante vraag die hier aan de orde is, betreft het recht van de meerderheid tegenover de rechten van individuen en minderheden, ook bekend als de kwestie van de tirannie van de meerderheid. Als de wil van de meerderheid niet redelijk is en de rechten van individuen en minderheden niet eerbiedigt, wordt de democratie onderdrukkend - een tirannie van de meerderheid. Hoe kan dit worden voorkomen?

De meest aangevoerde constitutionele oplossing voor dit 'meerderheidsprobleem' zijn de senaat en de rechterlijke macht, beide gedacht als een tegenmacht tegen de meerderheid. Niemand staat er bij stil, maar het gaat hier om typisch aristocratische instellingen. De gedachte achter pleidooien voor dergelijke instituties is - of de pleitbezorger het nu ten volle beseft of niet - dat de democratie, om goed te kunnen functioneren, paradoxaal genoeg ook enkele aristocratische instellingen nodig heeft. Zou aristocratie dan toch nog relevant zijn?



Andreas Kinneging, Hoogleraar Rechtsfilosofie

De senaat en de rechterlijke macht zijn beide gedacht als een tegenmacht tegen de meerderheid. Niemand staat er bij stil, maar het gaat hier om typisch aristocratische instellingen.

Het belang van de zojuist geschetste constitutionele vormgeving van de democratie staat buiten kijf. Het is echter geen wondermiddel. Zelfs het beste constitutionele ontwerp, de best doordachte constitutie, zal altijd slechts een papieren tijger blijven, indien het niet vergezeld gaat met een zeker ethos. Dat bewijzen de vele democratische constituties die in de afgelopen eeuw tot stand zijn gekomen en na kortere of langere tijd op niets zijn uitgelopen. Men kan daarbij denken aan de vele mislukte democratieën in postkoloniaal Afrika, maar ook bijvoorbeeld aan het lot van de Weimarrepubliek. Waarom zijn deze democratieën ten onder gegaan? Het antwoord is niet zozeer dat hun constitutioneel ontwerp ondeugdelijk was, maar dat het ontbrak aan de geest, aan het ethos dat nodig was om hun zorgvuldig ontworpen democratische instellingen tot leven te brengen en in leven te houden.

We stuiten hier op iets belangrijks, wat al te vaak over het hoofd wordt gezien: uiteindelijk is democratie, net als iedere andere sociaal-politieke orde, iets anders dan een stelsel van fundamentele rechtsregels. Het is veeleer een bepaalde geestesgesteldheid, die maakt dat genoemde rechtsregels ook werken zoals ze beoogd zijn. Is die geestesgesteldheid, dat ethos er niet, dan is het stelsel onvermijdelijk uitgeleverd aan corruptie en verval.

Wat is een ethos precies? Het is een geheel van intellectuele en morele disposities, capaciteiten en deugden. Het is een mentaliteit, een karakter. Wat niet hetzelfde is als voorkeur. Zelfs als een volk unaniem de voorkeur geeft aan democratie, is dat nog geen garantie dat democratie bij dat volk zal werken. De cruciale variabele is het intellectuele en morele karakter van een volk. Het moet over deugden van een bepaald type beschikken om de democratische instellingen te laten werken zoals ze geacht worden te werken.

De vraag is natuurlijk welk ethos precies nodig is in een democratie. Het antwoord dat doorgaans, vrij gedachteloos, wordt gegeven is: een democratisch ethos. Dat moge zo zijn, maar bij hoeveel mensen? Veel Duitsers hadden in 1945 geen democratisch ethos en toch werd West-Duitsland een succesvolle democratie. Blijkbaar is het niet noodzakelijk dat alle burgers van een democratie een democratisch ethos bezitten. Het lijkt echter onmiskenbaar dat ten minste enkele invloedrijke segmenten van de samenleving dit ethos moeten hebben, wil de democratie overleven en haar werk doen.

Een democratisch ethos is dus noodzakelijk. Maar is het ook voldoende? Of dient er ook nog een ander ethos aanwezig te zijn? Zou het kunnen dat, net zoals democratische instellingen alleen goed functioneren als zij worden aangevuld met enkele aristocratische instellingen - zoals we net constateerden -, de democratie naast een democratisch ethos ook een aristocratisch ethos nodig heeft, om het democratische ethos aan te vullen en er een tegenwicht tegen te bieden? Dat is wat ik zou willen betogen. Als ik gelijk heb, is aristocratie dus, in tegenstelling tot de wat heersende opinie zegt, alles behalve een idee dat zijn tijd heeft gehad.

Voordat ik nader inga op de inhoud van het aristocratisch ethos - waarover ook Berdjajew het heeft - eerst een opmerking over de terminologie: sinds zij door de oude Grieken werden gecreëerd, zijn de woorden 'aristocratie' en 'aristocratisch' altijd nogal academische begrippen gebleven. Wanneer zij gebruikt werden, verwezen zij naar een staatsvorm of aspecten daarvan, nooit naar een stand, laat staan naar individuele personen. Het gebruik van het woord 'aristocratie' om een klasse van mensen aan te duiden en 'aristocraat' om een persoon aan te duiden, vindt zijn oorsprong in de Franse Revolutie.

Vanouds sprak men, naar een Germaanse wortel, van 'adel', dan wel, naar een Latijnse wortel, van 'nobility', 'noblesse', 'nobleza', 'nobilta', 'nobreza', enz. Daarnaast werden in vele talen de woorden 'gentleman' (gentiluomo, gentilhomme, dzèntelmen, enz.) en 'heer' (Herr, seigneur, lord, etc.) gebruikt. Men zou kunnen stellen dat de aristocratische traditie zich eerst en vooral bezighoudt met het doordenken van de noties van adel, gentleman en heer. Twee ideeën staan daarin stevast centraal. Ten eerste de idee dat een edelman een heerser is ('Heer' is etymologisch nauw verwant aan 'heerser'). Maar daarnaast ook dat hij 'edel' dient te zijn, i.e. een goed mens. Gecombineerd levert dat de idee op dat een edelman boven alles een goed, edel heerser dient te zijn.

Als ik gelijk heb, is aristocratie dus, in tegenstelling tot de wat heersende opinie zegt, alles behalve een idee dat zijn tijd heeft gehad

De literatuur die dit ideaal doordenkt, uiteenzet en verdedigt is omvangrijk, maar tegenwoordig vrijwel vergeten. Hedendaagse historici bestuderen soms nog wel 'vorstenspiegels' en 'etiquetteboeken', maar vertellen de lezer weinig tot niets over de bredere aristocratische traditie waarvan beide deel uitmaakten. De vorstenspiegels waren niet alleen bedoeld voor toekomstige koningen, noch waren dat de enigen die ze lazen. Het zijn ethische verhandelingen bedoeld voor alle heersers, groot en klein. De etiquetteboeken gaan over goede manieren, maar omgangsvormen werden gezien als een belangrijk onderdeel van de moraal. Het maakt allemaal deel uit van één brede aristocratische traditie. In mijn volgende column bespreek ik de inhoud van dit denken.

UITSPRAAK VAN DE MAAND

Horen de Krimschatten nog wel thuis op de Krim?

De Hoge Raad heeft onlangs uitspraak gedaan in het langlopende en ingewikkelde geschil over de zogenoemde Krimschatten. De Krimschatten zijn objecten die door archeologen zijn opgegraven op de Krim. In februari 2014 werden de Krimschatten aan het Allard Pierson Museum (APM) uitgeleend. Het Oekraïens Ministerie van Cultuur heeft destijds toestemming gegeven om de stukken uit te lenen. In de bruikleenovereenkomsten werd afgesproken dat het Amsterdamse museum de kunstobjecten tot en met augustus 2014 mocht lenen voor een speciale tentoonstelling. Maar in maart 2014 gebeurde er iets waar geen rekening mee was gehouden bij het sluiten van de bruikleenovereenkomsten. De Krim werd geannexeerd door de Russische Federatie. Nederland, de VN, en de EU hebben de annexatie door Rusland niet erkend.

De uitgeleende Krimschatten kwamen van vier verschillend musea. Deze partijen hebben zich in dit geschil verenigd en worden de 'Krimmusea' genoemd. De Krimmusea zagen de bui al hangen en maakten direct na de Russische annexatie aanspraak op teruggave van de Krimschatten. De Staat Oekraïne deed twee maanden later hetzelfde. Hierdoor kwam het APM in een lastig parket, het museum besloot het aan de rechter over te laten om te beslissen welke partij recht heeft op teruggave van de kunstobjecten.

Voordat de eerste zitting plaatsvindt worden de advocaten van beide partijen gevolgd in de documentaire *De Schatten van de Krim* van NTR. Maarten Sanders, een van de advocaten van de Staat Oekraïne, geeft aan dat de uitspraak in deze zaak eigenlijk al vaststaat, hoewel hij beseft dat dat een gevaarlijke opmerking is om als advocaat te maken. Sanders is duidelijk zeker van zijn zaak. Dat de Krimschatten Oekraïens erfgoed zijn, is volgens hem duidelijk. In ieder geval voor de partijen die de annexatie door Rusland niet erkennen, en een Nederlandse rechter die de annexatie ook niet zal erkennen. Michiel van Leeuwen, die in dit geschil de Krimmusea bijstaat, betoogt dat de omstrede kunstobjecten op de Krim uit de grond zijn gehaald en daarom ook bij die regio horen. In de documentaire is te zien dat Van Leeuwen om tafel gaat met vertegenwoordigers van de Krimmusea. Hij geeft in dat overleg aan dat zij samen argumenten moeten formuleren om de rechter in Amsterdam te overtuigen dat de objecten op de Krim thuishoren, en niet in Kiev. Dat zal volgens hem niet makkelijk worden: 'De publieke opinie in Nederland is zeer overheersend tegen u, want de Krim wordt geïdentificeerd met Rusland, en Rusland is slecht.'

Op 5 oktober 2016 vond de eerste zitting plaats. Er waren drie partijen aanwezig. Aan de rechterkant de Krimmusea, aan de linkerkant de Staat Oekraïne, en in het midden een delegatie van het APM. De rechter legt uit dat dit een passende plek is voor deze partij, gezien haar positie in het geschil. Er wordt van beide kanten aan de Krimschatten

getrokken. Maarten Sanders vangt zijn betoog aan met de opmerking dat deze procedure geen geschil tussen Oekraïne en de Krimmusea en evenmin een geschil tussen Rusland en Oekraïne is. Het is volgens de Staat Oekraïne een geschil tussen Oekraïne en het Allard Pierson Museum, dat zich uit 'angsthazerij' beroept op zogenaamde neutraliteit. Het APM heeft geen recht de Krimschatten bij zich te houden en Sanders eist dan ook dat de kunstobjecten worden teruggegeven aan Oekraïne.

Michiel van Leeuwen begint met de, volgens hem, magische woorden 'restitutio in integrum'. Volgens hem betekent dit meer dan alleen het terugbrengen in de oude rechtstoestand, het gaat erom dat iets weer heel wordt gemaakt. Hij bepleit dat het gaat om cultureel erfgoed van de Krim. Er wordt gevreesd dat de kunstobjecten nooit zullen terugkeren in de collecties van de Krimmusea als het APM deze afgeeft aan Oekraïne. De Krimmusea eisen dat de objecten worden afgegeven aan hen omdat het APM op grond van de bruikleenovereenkomsten verplicht is tot teruggave.

Het laatste woord is voor Gert-Jan van den Bergh, die samen met Sanders de Staat Oekraïne bijstaat. Hij stelt dat nationale en internationale regels bepalen dat de Krimschatten terug moeten naar het land van oorsprong, en dat is volgens hem natuurlijk Oekraïne. De Krim wordt door de VN gezien als illegaal bezet gebied, en daarom is het volgens Van den Bergh uitgesloten dat de stukken terug kunnen naar de Krimmusea. In zijn pleidooi haalt hij ook aan dat de Krimmusea de illegale annexatie van de Krim hebben ondersteund.

De rechtbank veroordeelt het APM tot het afgeven van de Krimschatten aan de Staat Oekraïne. De rechtbank is van oordeel dat een redelijke uitleg van artikel 6 lid 3 van de Erfgoedwet, in het licht van het UNESCO-Verdrag 1970, meebrengt dat er sprake is van illegale uitvoer als de Krimschatten worden teruggegeven aan de Krimmusea. Laatstgenoemde partij gaat in hoger beroep tegen deze uitspraak. Van Leeuwen draagt de vertegenwoordiging van de Krimmusea over aan advocatenkantoor Houthoff.

Het gerechtshof komt tot de conclusie dat er, in tegenstelling tot het oordeel van de rechtbank, geen sprake is van illegale uitvoer. Het hof oordeelt dat de Erfgoedwet in deze zaak niet van toepassing is. Het APM is nog steeds verplicht de Krimschatten af te geven aan de Staat Oekraïne, maar nu op grond van de Museumwet Oekraïne en een ministeriële regeling die het voor de Staat Oekraïne mogelijk maakt een besluit tot overbrenging van museumstukken te nemen. Voor het nemen van een dergelijk besluit moet er wel sprake zijn van gevaar voor beschadiging, tenietgaan of verlies van de stukken. In mei 2014 heeft Oekraïne zo'n besluit al genomen. Het besluit houdt in dat de museumstukken in afwachting van stabilisatie van de situatie op de Krim naar het Nationaal Historisch Museum van Oekraïne in Kiev moeten worden overgebracht. Dit besluit strookt met het doel van deze regeling, namelijk het beschermen van Oekraïens cultureel erfgoed.

Maar dan neemt de procedure een tamelijk unieke wending. Mr. D.J. Oranje, raadsheer in het gerechtshof Amsterdam wordt gewraakt door de vertegenwoordiging van de Staat Oekraïne. Er wordt geclaimd dat in de tijd dat Oranje advocaat was, hij lange tijd de Russische Federatie heeft verdedigd. Sterker nog, hij heeft daarbij samengewerkt met Koppenol en Meijer, de advocaten van de Krimmusea. Van den Bergh geeft aan dat een rechter van onbesproken gedrag moet zijn, en daar is gezien deze feiten geen sprake van. De Staat Oekraïne stelt dat er sprake is van vooringenomenheid bij Oranje en dient daarom een wrakingsverzoek in. De wrakingskamer van het gerechtshof Den Haag wijst het wrakingsverzoek af. In de documentaire van NTR is de enorme verbijstering bij de advocaten van Oekraïne te zien wanneer zij op de hoogte worden gesteld van de afwijzing. Maar de advocaten laten het daar niet bij zitten. Er wordt een tweede wrakingsverzoek ingediend, iets dat zelden gebeurt. Aan dit wrakingsverzoek ligt ten grondslag dat mr. Oranje tijdens de behandeling van het eerste wrakingsverzoek heeft gelogen. Dit wrakingsverzoek wordt door de wrakingskamer van het hof Amsterdam toegewezen.

De zaak moet opnieuw worden behandeld door het hof, maar ook hier luidt het oordeel dat er geen sprake is van illegale uitvoer en dat de Krimschatten moeten worden afgegeven aan Oekraïne. In cassatie vragen de Krimmusea de Hoge Raad de uitspraak van het hof te vernietigen, onder meer omdat zij van mening zijn dat artikel 1 Eerste Protocol EVRM (het recht op ongestoord genot van het eigendom) is geschonden. De Staat Oekraïne klaagt over het oordeel van het hof dat geen sprake is van illegale uitvoer in de zin van de Erfgoedwet. De Hoge Raad verwerpt het cassatieberoep van de Krimmusea. De uitspraak van het hof blijft in stand. Wanneer de Krimschatten worden overgedragen aan Oekraïne is nog niet duidelijk, maar een ding is zeker: de kunstobjecten zullen in de toekomst niet meer op de Krim en ook niet in Amsterdam te bewonderen zijn.

RECHT & RECHTVAARDIGHEID

EN DE POOLSE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT

Na twee jaar onzekerheid was het op 5 juni eindelijk zover: het Europese Hof van Justitie deed uitspraak over de hervormingen van het Poolse rechtssysteem uit 2019. Tot grote onvrede van de Poolse regeringspartij, Recht en Rechtvaardigheid, concludeerde het Hof dat deze in strijd waren met het EU-recht en ongedaan gemaakt moesten worden. Het is echter de vraag of deze uitspraak op tijd komt om de orde in Polen te herstellen. Intussen heeft een controversieel wetsvoorstel bewerkstelligd dat niet alleen de Poolse rechtsstaat, maar ook de democratie onder druk is komen te staan.

Het arrest van 5 juni moest duidelijk maken of de wijzigingen in het Poolse rechtssysteem van december 2019 verenigbaar waren met het EU-recht. Het Hof oordeelde dat dit niet het geval was: deze hervormingen zouden de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van de Poolse rechterlijke macht onder druk zetten. Zo waren de Poolse rechters onderworpen aan de controle van een disciplinaire tuchtkamer. Het leveren van kritiek op de regeringspartij gaf al voldoende aanleiding om de rechter door deze kamer te laten schorsen. Ook het toetsen van nationale wetgeving aan het EU-recht kon leiden tot vervolging door de tuchtkamer. De voortdurende dreiging van schorsing door de tuchtkamer vormde volgens het Hof een ernstige bedreiging van de rechterlijke onafhankelijkheid. Verder werden de persoonsgegevens van de rechters openbaar gemaakt. Zo was voor iedereen na te lezen van welke politieke partij of vereniging de rechter lid was. Deze verplichte openbaarmaking vormde volgens het Hof een schending van de privacy van de Poolse rechters. Polen moet nu maatregelen treffen om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te garanderen. Zolang deze maatregelen achterwege blijven, komt het land ook niet in aanmerking voor financiële steun uit het Europese coronaherstelfonds. Dit geld vormt een extra stok achter de deur om te bewerkstelligen dat Polen de eisen van het Hof realiseert.

De vraag is of deze uitspraak op tijd is om de gebreken in de Poolse democratische rechtsstaat te herstellen. Inmiddels staan de democratische grondrechten immers ook vanuit een andere hoek onder druk. Oorzaak hiervan is de introductie van een nieuwe wet die officieel tot doel heeft om Russische invloed op de Poolse politiek te beperken, maar tegelijkertijd een ernstige beperking vormt voor de democratie en vrijheid van verkiezingen. Deze wet roept een commissie in het leven, die onderzoek doet naar mogelijke banden met Rusland onder politici. Wie verdacht wordt van Russische invloed, kan tien jaar lang geweerd worden van overheidsfuncties. Burgers vrezen dat deze bevoegdheid vooral zal worden gebruikt om de Poolse oppositie uit te schakelen, zodat de huidige regeringspartij ook na de komende verkiezingen aan de macht zal blijven. De op-

positieleider Donald Tusk was immers aan de macht toen Polen nog handelde met Rusland, waarbij onder andere een overeenkomst werd gesloten met het Russische gasbedrijf Gazprom. Dit zou tegen Tusk gebruikt kunnen worden om hem uit de verkiezingsstrijd te weren en zo de winst van de heersende partij Recht en Rechtvaardigheid, die al acht jaar over Polen regeert, te garanderen.

Nadat van alle kanten kritiek kwam op deze wet, besloot president Andrzej Duda de inhoud van de wet wat te matigen. Zo beloofde hij dat er geen beroepsverboden op zouden worden gelegd en dat verdachten rechtsbescherming zouden krijgen wanneer zij door de commissie werden beschuldigd van banden met Rusland. Of dit voldoende is om de toenemende onrust in het land te temmen, valt echter te betwisten. Onlangs telde een demonstratie in Warschau tegen Recht en Rechtvaardigheid vijfhonderdduizend deelnemers. Naast onvrede over het omstreden wetsvoorstel, pleitten de demonstranten onder andere voor de erkenning van mensenrechten zoals gendergelijkheid. Er zal dan ook meer nodig zijn dan een amendement aan een nog steeds controversieel wetsvoorstel om het vertrouwen van de bevolking te herwinnen.

Kierkegaard, rechtspraak en de herhaling

De zintuiglijke levende mens, die door Kierkegaard steevast de *estheet* genoemd wordt, wil zijn plezier het liefst voortdurend herhalen. Hij onderneemt meerdere vergeefse pogingen zijn tijdelijke genot te veranderen in iets wat permanent of eeuwig is. Evenzo tracht de rechtsprekende mens de rechtvaardigheid te herhalen in al zijn uitspraken, door middel waarvan hij een rechtsregel beoogt te scheppen die eeuwige geldigheid toekomt. In deze zoektocht naar de rechtvaardige uitspraak balanceert hij over een zijden draad met aan de ene kant de voornoemde precedentie en de andere kant de omstandigheden van dit concrete geval. Zodoende herhaalt de rechtvaardigheid zich in elke nieuwe potentie tot rechtsvinding: in elk nieuw juridisch geschil.

Dat balanceren is mensenwerk, ethisch maatwerk. Het is in ieder geval niet iets wat door een zelflerend algoritme overgenomen zou moeten worden. Een programma op basis van *artificial intelligence* Z zelfstandig rechtspreekt, klinkt voor menig jurist als een boze droom.

En toch zal het slechts een kwestie van tijd zijn – zoals het bij vele technologische ontwikkelingen slechts een kwestie van tijd is – eer de eerste *pilots* met dergelijke programma's van start zullen gaan. Zeker, nu de mogelijkheden in de toepasselijkheid van zelflerende algoritmes oneindig lijkt en de ontwikkeling hiervan exponentieel lijkt te groeien. Daarnaast mag het geen verbazing meer heten dat de rechterlijke macht overwerkt is. Hoeveel waarschuwingen over de kwaliteit van de uitspraken zijn er inmiddels gedaan? Te weinig tijd, te weinig geld: in hoeveel gevallen schort het niet aan (een combinatie van) beide?

De toepassing van dergelijke programma's in de rechtspraak is een ethische kwestie. Het lijkt mij echter bovenal een praktische. Indien rechtspreeken inderdaad mensenwerk is en dus te onvolmaakt en te grillig voor de analyses van zelflerende algoritmes, moet de uitkomst van elke uitspraak verschillend zijn – zoals elk mens verschillend is. Geen enkele uitspraak is dus identiek, hetgeen de suggestie wekt dat herhaling in de rechtspraak niet mogelijk lijkt. Dit artikel heeft dan ook als doel te onderzoeken in hoeverre herhaling in de rechtspraak mogelijk is. Deze vraag zal beantwoord worden aan de hand van Kierkegaards opvatting van de herhaling zoals beschreven in zijn in 1843 verschenen boek *De herhaling*.

DE HERHALING: EEN RAADSELACHTIG WERK

De herhaling werd op 16 oktober 1843 onder het pseudoniem Constantin Constantius gepubliceerd. Kierkegaard hechtte veel belang aan het gebruik van pseudoniemen. Hij verzette zich nadrukkelijk tegen een biografische interpretatie van zijn werken. Hij was van mening dat de persoonlijke ervaring slechts als weergave van een universeel-menselijke mogelijkheid mocht worden gebruikt. Toch is er een biografische overeenkomst te vinden in *De herhaling* en het leven van Kierkegaard. Zowel de naamloze jongeman uit het boek, als Kierkegaard waren verloofd en in beide gevallen vindt er een breuk met de verloofde plaats waarna de laatste huwt met een ander.

Dat is dan ook de eenvoudige verhaallijn van het verder uiterst raadselachtige werk. Constant Constantius heeft zich opgeworpen als vertrouweling voor een zekere, naamloze jongeman. De verlovings tusschen de jongeman en een onbekende dame maakt dat de eerste de dichterlijk-esthetische idealiteit voor de werkelijkheid aanneemt. Hij is volgens Constantius het slachtoffer van “de ongelukkige liefde van de *herinnering* (cursivering, Mathijs de Jong)”: hij herinnert zich heel de geschiedenis van zijn liefdesverhouding nog voor dat deze verwerkelijkt is. Constantius, die zich opwerpt als raadgever van de jongeman, stelt dat de enige oplossing een breuk met de verloofde is om de dwaling van zijn dichterlijke toestand te beëindigen om daarna te streven naar een ‘herhaling’ van de verlovings.

Kort, de jongeman moet zijn vertwijfeld geloof aan de *herinnering* opgeven om de *herhaling* ervoor in de plaats te stellen. Mijns inziens een volstrekt onnavolgbaar advies voor een jongeman die hoogstwaarschijnlijk slechts oog heeft voor één ding: zijn beminde.

Tegelijkertijd volgen we Constantius in zijn fascinatie voor de herhaling. Hij offert zichzelf op om zelf ook eens uit te proberen wat die herhaling nu precies is. Hij reist voor een tweede maal naar Berlijn alwaar hij verbitterd tot de conclusie komt dat “het enige dat zich herhaalde, (...) de onmogelijkheid van een herhaling” was.

In het tweede deel lezen we brieven van de jongeman gericht aan Constantius die de breuk met de verloofde beschrijven. Als voorbeeld in zijn lijdensweg kiest hij het Bijbelse verhaal Job (het Bijbelverhaal uit het Oude Testament waarin de vraag centraal staat: hoe kan de mens het lijden een plaats geven in zijn bestaan, en Job ondanks al zijn ellende God trouw blijft: “De Here heeft gegeven, de Here heeft genomen, de naam des Heren zij geloofd.” (Job 1:21)). De jongeman noemt twee momenten van een waarachtige herhaling. Het moment dat Job, nadat hij alles verloren had, alles tweevoudig terugwon en het moment dat de jongeman te horen krijgt dat zijn ex-verloofde na de breuk getrouwd is met een andere man. Als sneeuw voor de zon is de neerslachtige aard van de jongeman door die twee inzichten verdwenen.

DE HERHALING
Søren Kierkegaard

Constantijn Constantius

DAMON

DE HERHALING: DÉ HERHALING

Wat Kierkegaard precies bedoelt met *de herhaling* is dan nog geenszins duidelijk. Enig begrip van zijn opvatting van de herhaling verkrijgt men pas na het lezen van het laatste deel van het boek: de nooit verzonden, door Constantius geschreven brief aan de heer Professor Heiberg R van D. Deze brief dienen we te beschouwen als een uitleg van het werk *De herhaling* in reactie op de door de Professor gevoerde kritiek. Heiberg, een befaamde Kopenhaags literator en filosoof, had *De herhaling* in een recensie van december 1843 een ‘oppervlakkig werk’ genoemd.

Wat Heidelberg volgens Constantius over het hoofd gezien heeft, is dat er een onderscheid dient te worden gemaakt tussen de herhaling in de wereld van de natuurfenomenen en de herhaling in de wereld van de geest. De herhaling die centraal staat in *De herhaling* is namelijk niet de herhaling in de wereld der natuurfenomenen, maar die in de geest. In de wereld van de geest is er “maar één pregnante herhaling en dat is de herhaling van de eigen individualiteit in een nieuwe potentie.” De herhaling van de eigen individualiteit in een nieuwe potentie: wat betekent dat?

Uit de replieken op Heiberg kunnen we afleiden dat de eigenlijke problematiek van de herhaling begint bij de geschiedenis van de vrijheid van de individuele mens. Of, zoals Constantius in zijn brief schrijft:

“Zodra je echter de individuen in termen van hun vrijheid beschouwd, (...) welke betekenis krijgt dan de herhaling in het rijk van de geest? (...) De vraag is dan, preciezer, in welke verhouding de vrijheid staat tot de fenomenen van de geest, in wier domein het individu leeft doordat zijn geschiedenis in verband staat met zijn verleden en met het hem omringende wereldje. Hier ontstaat de vraag naar de herhaling binnen de grenzen van zijn leven, naar de herhaling in zijn leven.”

Alvorens een individu de vraag naar deze herhaling kan stellen dient hij echter eerst drie stadia te doorlopen. In het eerste stadium “is de vrijheid bepaald als lust of in de lust”. De esthetische mens gebruikt zijn vrijheid in dit stadium enkel in de jacht naar het genot. Zijn vrijheid is in dit stadium als het ware buiten zichzelf. Hij leeft van moment tot moment en komt uiteindelijk tot vertwijfeling na een eindeloze terugkeer van dezelfde genotmomenten. Hij arriveert het tweede stadium waarin de vrijheid is bepaald als verstandigheid. Hij is zich bewust van de eentonigheid van het vluchtige genot en gebruikt zijn vrijheid, met behulp van zijn verstand, om deze eentonigheid te doorbreken. Hij gebruikt zijn verstand om steeds een nieuws facet van het genot te ontdekken. Maar eens zal hij tot het inzicht komen dat deze ‘geraffineerde verstandigheid’ niet opgewassen is tegen de terreur van de eentonigheid. Hij komt tot wederom tot vertwijfeling en bereikt ten slotte het laatste stadium waarin de vrijheid in verhouding is tot haarzelf.

De vertwijfelde estheticus doet afstand van zijn zucht naar genot en trekt zich met zijn vrijheid in zichzelf terug. Hij vraagt zich vertwijfeld af of zijn vrijheid in de uitwendige wereld – waarop zijn leven wezenlijk gericht was – is vervluchtigd, dan wel of het mogelijk is zich zijn vrijheid volledig *opnieuw* eigen te maken. Het wordt de vertwijfelende mens eens te meer duidelijk dat hij zich in het noodlot kan verliezen zodanig “dat de vrijheid in de veelvuldigheid van het leven opgaat zonder een rest achter te laten”.

De geresigneerde vrijheid in de mens verschijnt zo als opgave voor zichzelf. Zij kan twee bewegingen voltrekken: die van de *herinnering*, de ‘achterwaartse herhaling’, of die van de *herhaling*, de herhaling in strikte zin. Kierkegaard refereert hiermee naar het socratisch-platoonse principe dat alle kennen een zich herinneren is, want “dat wat herinnerd wordt, is geweest, wordt achterwaarts herhaald”. In de herinnering kan de mens zich begrijpen als de *eeuwige geldigheid* of *idealiteit* van zijn zelf. Maar, stelt Kierkegaard, wie deze idealiteit herinnert, richt zijn vrijheid niet *voorwaarts* naar de toekomst, als mogelijkheid van een nieuw zelf, maar contempleert haar *achterwaarts* als de eeuwige vooropstelling van zijn zelf. Oftewel, de herinnering is de beweging van de vrijheid die zich achterwaarts richt. Dit vindt Kierkegaard problematisch omdat daarmee de suggestie wordt gewekt dat het bestaan reeds voorbij is.

De herhaling in strikte zin is daarentegen de beweging van de vrijheid die zich voorwaarts richt, naar de toekomst. Kierkegaard doopt deze dan ook tot de ‘moderne levensbeschouwing’ in de zin van de toekomstige levensbeschouwing. De moderne beschouwing moet de vrijheid naar voren zoeken opdat de eeuwigheid zich hier voor haar opent als de ware voorwaartse herhaling. Voor Kierkegaard ligt die in de religieuze herhaling. Hij ontvangt dan een eeuwige geldigheid die hij voorheen niet bezat, waardoor hij het ‘zelf’ in zijn eeuwige betekenis inhaalt. Het is een transcendente vorm die het inzicht vereist dat het menselijk verstand tegenover deze vorm tekort schiet.

DE HERHALING IN DE WERELD VAN DE RECHTSpraak

Hoe zit het nu met de herhaling in de wereld van de rechtspraak? Kunnen we geïnspireerd door Kierkegaards uiteenzetting over de herhaling nu een antwoord geven op de vraag of herhaling in het rechtspreken mogelijk is?

De enige pregnante herhaling is volgens Kierkegaard de herhaling van de eigen individualiteit in een nieuwe potentie. Alvorens zich bezig te houden met de vraag naar de herhaling dient een individu eerst het voornoemde derde stadium te bereiken waarin de vrijheid is geresigneerd in de mens en als opgave verschijnt: vormt zij daarbij een beweging naar achteren waarbij het dus een herinnering vormt of, beweegt zij zich voorwaarts waarmee de vrijheid de herhaling in strikte zin verwordt? Kortweg kunnen we dus de herhaling beschouwen als de vrije ontwikkeling, de beweging binnen een individu die nodig is om het zelf te worden dat hij in potentie is en om zichzelf daarmee in te halen.

Vergelijkbaar dienen we de herhaling in de wereld van de rechtspraak te zien als de herhaling van de Rechtvaardigheid in een nieuw juridisch geschil: een nieuwe (juridische) potentie. Ieder juridisch geschil is immers een nieuwe mogelijkheid voor de Rechtvaardigheid om opnieuw tot wasdom te komen, belichaamd te worden in een nieuwe rechterlijke uitspraak. De herhaling dienen we in dat licht te zien als de beweging van de Rechtvaardigheid die zich in een juridisch geschil ofwel achterwaarts richt zij ‘herinnert’ zich zijn eeuwige geldigheid binnen de gegeven juridische feiten en krijgt zo gestalte in een uitspraak die aansluit bij reeds bestaande rechtspraak ofwel voorwaarts is gericht waarbij de Rechtvaardigheid een haast transcendente vorm aanneemt en daarbij nieuw recht schept.

Een enkel voorwaarts gerichte herhaling, hetgeen Kierkegaard waardevoller acht dan de achterwaartse herhaling, is, mijns inziens, in de wereld van de rechtspraak echter niet mogelijk. Dit zou per slot van rekening betekenen dat de Rechtvaardigheid zich enkel voorwaarts bewegen kan, zich niets kan ‘herinneren’ van zijn eeuwige geldigheid, en dus louter nieuw recht kan scheppen. Sterker, het is goed denkbaar dat de beweging van de Rechtvaardigheid vaker achterwaarts gericht is dan voorwaarts, nu zeer complexe juridische feiten die vragen om schepping van nieuw recht, gewoonweg minder vaak voorkomen.

CONCLUSIE

Nijpende kwaliteitsverloedering van rechterlijke uitspraken zal vroeger of later leiden tot toepassing van zelflerende algoritmes die zelfstandig rechtspreken. De vraag die in deze bijdrage centraal stond was of herhaling binnen de rechtspraak mogelijk is. Indien blijkt dat rechtspreken zuiver mensenwerk is en dus te grillig voor de analyse van een dergelijk algoritme, betekent dit dat de uitkomst van elke rechterlijke uitspraak verschillend moet zijn anders had het algoritme immers tot eenzelfde uitkomst kunnen komen. De eigenlijke vraag die in deze bijdrage dus centraal stond was of de herhaling binnen de wereld van de rechtspraak mogelijk is. Hiervoor is inspiratie opgedaan uit Kierkegaards *De herhaling*. Zijn complexe lezing van de herhaling in de wereld van de geest resulteerde in een herhaling in de wereld van de rechtspraak: de herhaling van de Rechtvaardigheid in een nieuw juridisch geschil. Daarbij kan de Rechtvaardigheid zich achterwaarts of voorwaarts bewegen.

Vraag blijft echter of dit tevens een antwoord vormt op de vraag of een zelflerend algoritme dat zelfstandig rechtspreekt ook vanuit moreel oogpunt wenselijk is. Mij dunkt van niet. Dat herhaling binnen de rechtspraak mogelijk is, maakt nog niet dat rechtspreken geen mensenwerk blijft.

NOVUM MAGAZINE

De 'nieuwe' rechtbank Amsterdam: een passend onderkomen voor de Nederlandse rechtsstaat?

Veel Leidse rechtenstudenten zijn er weleens geweest, of zullen er ooit een keer komen: de 'nieuwe' rechtbank Amsterdam. Ik hoop van harte dat u, indien u de mogelijkheid zou krijgen om deze rechtsinstelling te bezoeken, niet alleen aan 'de goede kant van het hekje' zal staan, maar ook dat u het gebouw zelf in u probeert op te nemen. De zittingsplaats is immers een met marmer gevulde, glazen oase van rust en recht, en het zou toch zonde zijn voor uzelf, én de ontwerpers van 'KAAN Architecten', wanneer u er 'slechts' zou komen om een cliënt te verdedigen. Het is immers een gebouw dat met zekere 'gedachten' en 'motiveringen' tot stand is gekomen. Bovendien representeert het bouwsel (in ieder geval een deel van) de Nederlandse rechterlijke macht. Daarom is het interessant te onderzoeken wát KAAN Architecten beoogde met de uitstraling van de 'nieuwe' rechtbank Amsterdam en of hun bedoeling op juiste wijze naar voren is gekomen. Tenslotte zal ik uitgebreid stilstaan bij de vraag: "Wat zou de rechtbank Amsterdam *moeten* uitstralen?"

Neen, u hebt niet een nieuwsbrief van *Stylos* (de Delftse studievereniging Bouwkunde) voor u, maar een analyse van toevallige passant; opdat Leidse juristen niet alleen een architectonisch oog hebben voor de ingenieuze poortjes van de KOG-Bibliotheek. Vanwaar deze bèta-boodschap in een juridisch blaadje? Ondanks het gegeven dat ik verknocht ben aan Leiden, kom ik uit een tamelijk 'Delftse' familie. Mijn broer studeert bouwkunde, mijn oom is sinds jaar en dag verbonden aan de TU Delft, zijn vrouw (mijn tante) is architect geweest, mijn opa is ingenieur en mijn overgrootoom (Hendrik Wijdeveld) maakte onmiskenbaar deel uit van de 'Amsterdamse School'. Van jongs af aan heb ik, aldus, het één ander aan architectonische fascinatie meegekregen. Op een zeker punt heb ik zelfs overwogen om architect te worden. Verder dan *Sims 2*, *LEGO* en *K'NEX* kwam het echter niet. Desondanks houd ik mij onbewust altijd bezig met de omgeving en de gebouwen om mij heen en probeer bepaalde bouwprojecten ook te 'begrijpen', wanneer ik niet direct zie waar de schoonheid of het imponerende in geborgen is.

Met deze insteek heb ik ook meermaals door de 'nieuwe' rechtbank van Amsterdam gewandeld. Als werkstudent bij een boutiquekantoor in 'Zuid' kwam ik namelijk sinds 2016 in de 'oude' rechtbank van Amsterdam; een gebouw dat aandeed als een 'tijdelijk' gebouw, nu de samenhang in zowel architectonisch, als structureel opzicht ver te zoeken was. In het prachtig door 'naioio publishers' uitgegeven boek over de nieuwe rechtbank van Amsterdam, wordt het oude gebouw omschreven als een 'labyrint'. Een treffende omschrijving, nu fietskoeriers, advocaten, en andersoortige bezoekers een heel parcours dienden af te leggen, alvorens zij bij de 'centrale balie' of rechtszalen terecht zouden komen. Een korte, imaginaire tour: de mensen gingen naar binnen door de ingang aan de Dirk Schäferstraat (en dus niet aan de Parnassusweg), waarna zij meerdere trappen zouden beklimmen, een loopbrug overstaken naar het andere deel van het gebouw, waar zij vervolgens weer wat treden moesten afdalen. Dáár was dan eindelijk de 'centrale

balie'. Deze balie was overigens daadwerkelijk in dat specifieke (tweede) gebouw centraal gelegen. Medewerkers konden immers vanaf hun werkplek eenieder door het gehele gebouw zien lopen. Dit is iets wat niet over de locatie van de 'centrale balie' in het nieuwe gebouw kan worden gezegd, maar daarover later meer.

De nieuwe rechtbank Amsterdam is gelegen aan de dynamische Zuidas, waar niet alleen een concurrentiestrijd gaande is tussen verschillende advocatenkantoren, maar ook tussen gebouwen waarin deze kantoren zijn gevestigd. De idee om de rechterlijke macht als een baken van rust te nestelen tussen allerlei kemphanen, is mijns inziens goed gelukt. Het is een groot, stevig, doch in beginsel niet overweldigend gebouw, dat van de buitenkant een zekere koelte en sereniteit uitstraalt. Dit komt met name door het open, lichtgrijze marmeren plein dat voor de bezoekersingang van de rechtbank is gelegen. De idee van KAAN Architecten achter dit plein, was ook om de bezoekers en andere passanten een verwelkomend gevoel te geven. Het plein zou moeten dienen als een ontmoetingsplek, waar kinderen, ouders, advocaten, etc. bij elkaar zouden komen. Of het plein die functie dient, zou ik echter niet willen onderschrijven. Hoewel het een 'open' plek is, blijft het een zeer zakelijk plein, met weinig plekken waar men daadwerkelijk bij elkaar kan komen. Er zijn bijvoorbeeld weinig bankjes, geen tafeltjes en er is weinig groen. 's Zomers zal men dan ook eerder geneigd zijn het koele gebouw in te vluchten, of verderop de luifels van de Bagels & Beans op te zoeken voor een ice-coffee. Een nobel streven, doch te mooi om waar te zijn.

De koelte die het gebouw in zakelijk opzicht uitstraalt, is naar mijn mening geen visitekaartje voor het openstaan voor en ontvangen van de publieke massa. En dat hóéft natuurlijk ook niet. De rechtbank is immers een plek waar veelal onprettige en ongemakkelijke onderonsjes besproken en besloten worden. Het is daarmee (noodzakelijk) een gebouw van de keiharde realiteit. De idee van een ontmoetingsplek is dan ook wellicht ietwat vergaand. Anderzijds kan het vanwége die keiharde realiteit wel een mooi streven zijn om elke bezoeker zo ‘welkom’ mogelijk te laten voelen.

Wat verder opvalt, wanneer men het gebouw van buiten bekijkt, is dat de rechtbank in verticaal opzicht uit drie verschillende delen bestaat. Zo worden de raampartijen van onder naar boven steeds kleiner. Op deze wijze heeft KAAAN Architecten gepoogd een gelaagdheid en onderscheid uit te stralen, van ‘openheid’, ‘discretie’ en ‘beslotenheid’.

Op de bovenste etages, waar raampartijen het kleinst zijn en er meer pilasters te zien zijn, bevinden zich namelijk de kantoren van de rechters. De combinatie van kleinere ramen en een veelheid aan zwarte pilasters, zorgt voor een zeker ‘tralies-effect’. Deze vorm van uiterlijke expressie benadrukt het private gedeelte en de beslotenheid van deze afdeling. Wat zich hier afspeelt, dient strikt geheim te blijven voor de buitenwereld. De middelste laag wordt aangeduid als de ‘transition zone’, ofwel ‘overgangszone’. Deze ruimtes dienen als een plek waar rechters, politieofficieren, openbare aanklagers, etc. bij elkaar kunnen komen. De overgangszone is, aldus, een ruimte waar juridisch en rechterlijk Nederland uit het zicht van de publieke massa, op discrete wijze bij elkaar kan komen. Ook collega’s van de rechtbank Amsterdam onderling kunnen hier afspreken en vergaderruimten betrekken voor de nodige discussies en overleggen. Tot slot de onderste laag van de rechtbank. Deze laag is zo transparant mogelijk gemaakt, teneinde de open uitstraling van de rechtbank zo goed mogelijk over te laten brengen. Buiten en binnen is slechts door een (enorme) glaslaag gescheiden. Dit zorgt niet alleen voor veel natuurlijk licht, wat een welkome bijkomstigheid is in een gebouw van toch wel zwaarmoedige aard. Ook geeft de glazen scheiding de centrale hal in de rechtbank een nog ruimtelijkere uitstraling dan deze al had. Hoewel deze oneindig hoog lijkende ruimte een overweldigend gevoel kan opleveren bij de bezoeker, zijn het deze praktische, doch esthetische keuzes die de rechtsinstelling een hoogwaardige uitstraling geven.

Praktisch, doch esthetisch. Het is een te korte samenvatting of te gortige typering van de rechtbank Amsterdam. Toch wil ik thans dit aspect iets meer benaderen, nu er bepaalde, belangrijke praktische details zijn die zeker niet onbenoemd mogen blijven.

Bij eenieder die bekend is met de rechtbank Amsterdam, zal zijn opgevallen dat de rechtsinstelling is gebouwd op een marmeren podium. Allereerst geeft deze subtiele verhoging het gebouw een nog grootsere uitstraling. Dit kan komen door de overgang van de lichtgrijze kleuren van het marmeren matras waar de rechtbank op rust, dat uiteindelijk transformeert in overweldigde raampartij, onderbroken door slechts een klein aantal pilasters met dezelfde kleur en hetzelfde materiaal als het plein voor de hoofdingang, en in de hoogte eindigt met een contrasterend zwart traliewerk van pilasters. Het marmeren podium heeft daarnaast ook een praktische functie, nu deze als ‘buffer’ functioneert tegen potentieel ‘ram-raiding’. Hoewel een dergelijke maatregel een ietwat zware lijkt voor een rechtbank in ons kleine kikkerland, is echter de realiteit van vandaag de dag dat de Nederlandse rechtsstaat regelmatig wordt bedreigd. De moord op Peter R. de Vries in de zomer van 2021 en de moord op Derk van Wiersum in september 2019 waren twee misdaden die niet alleen gericht waren op de individuen zelf, maar ook tegen onze rechtsstaat. Deze verschrikkelijke taferelen maken (helaas) onderdeel uit van de tegenwoordige tijd, en van Amsterdam zelf. Hoewel onze oer-Hollandse aard immer neigt naar de gedachte dat de medemens vooral niet moet overdrijven, is een dergelijke voorzorgsmaatregel geen overbodige luxe. Veiligheid staat aldus voorop.

Dat veiligheid hoog in het vaandel stond bij het ontwerpen van de nieuwe rechtbank Amsterdam, blijkt ook uit de functie die het podium nog meer dient. Door (onder meer) de verhoging is een eenvoudige, beveiligde toevoer mogelijk voor gedetineerden. Bovendien verschaft het podium een ondergrondse ruimte waar plek is voor voldoende cellen waar deze gedetineerden terecht kunnen. In het gebouw zelf valt op dat er weinig clusters van beveiligingscamera’s te zien zijn. De ‘slimme’ positionering van de verschillende balies door het gebouw, zorgen ervoor dat minimaal cameratoezicht nodig is. Het praktisch nut zegeviert in Amsterdam!

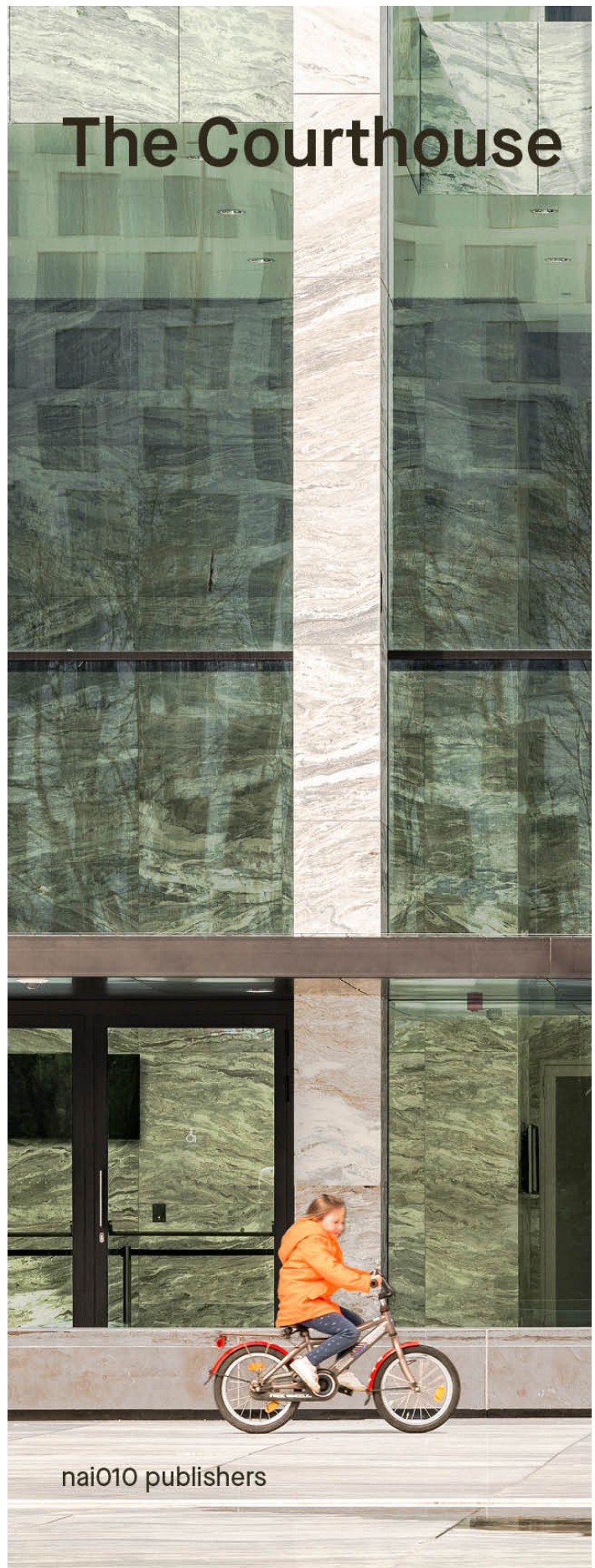
Hoewel het aardig is om de 'nuttige' zijde van het gebouw te benoemen, is het voor de bouw van een rechtsinstelling simpelweg logisch en een vereiste dat zij praktische elementen bevat. Alles wat hierboven staat omschreven valt, aldus, logisch te verklaren. Zo hebben we de bouw van de rechtbank reeds grotendeels 'begrepen'. Een kind kan de was doen. Veel interessanter om te bespreken, is de subjectieve ervaring die een individu overhoudt aan een bezoek aan de rechtbank. Ik zal deze subjectieve ervaring proberen te koppelen aan de laatste vraag die ik in het begin had opgeworpen: "Wat zou de rechtbank Amsterdam moeten uitstralen?"

Ontwerpers van hedendaagse rechtsinstellingen lijken constant de neiging te hebben om een neoclassicistisch bouwwerk uit de grond te stampen. De reden hiervoor is buitengewoon voor de hand liggend: de (eenvoudige) koppeling tussen het Europese, hedendaagse recht en de oorsprong hiervan, die is gelegen in de klassieke oudheid. De manifestatie van deze koppeling komt dan tot uitdrukking in de vorm van grootse, pompeuze, neoclassicistische gebouwen.

Wellicht is de reden dat huidige rechtsinstellingen bijna altijd in neoclassicistische stijl worden gebouwd ietwat té voor de hand liggend. Wellicht is de idee achter de rechtbank Amsterdam ietwat te simpel. Wellicht is de beoogde uitstraling van de rechtbank Amsterdam zelfs ietwat achterhaald. Hoewel de rechtbank Amsterdam bij mij in beginsel een goede en stabiele indruk wekte, neig ik na vele bezoeken en gedachtespinsels naar de voorgaande overwegingen. Sta mij toe deze opinie toe te lichten.

De afgelopen jaren is de kritiek op het functioneren van de Nederlandse (rechts)staat toegenomen. Na onder meer het nog altijd voortdurende debacle van de Toeslagen-affaire, vragen velen zich (terecht) af of de Nederlandse (rechts)staat nog oog heeft voor haar onderdanen. De term 'onderdanen' veronderstelt echter al een kloof tussen de rechtsstatelijke machthebber en de individu die onoverbrugbaar lijkt. In een tijd waarin de rechtsstatelijke machthebber en de individu steeds verder uit elkaar komen te staan, is zo'n kloof niet alleen onwenselijk, maar bovendien onwerkbaar. Het dichten van de kloof is mijns inziens slechts mogelijk door de individu (weer) te zien en te benaderen als 'persoon', als waarachtig individu die meetelt in de samenleving waar hij deel van uitmaakt. De individu zou, aldus, minder moeten worden beschouwd als een object, maar eerder als een subject. Wanneer dit niet gebeurt, zal de individu zich achtergesteld, en mogelijk ontheemd voelen van een wereld waar hij voorheen onderdeel van dacht te zijn. Hij zal zich niet meer thuis en vertegenwoordigd voelen.

Deze 'vervreemding' van de rechtsstaat zou bovendien kunnen leiden tot miskennis van een zeker (rechts)statelijk gezag. Een ontwikkeling die nimmer wenselijk is; zeker niet in deze tijd.





Het is aldus zaak om de individu tegemoet te treden en te laten ontvangen in de huizen waar de Nederlandse rechtsstaat waart. Een neoclassicistisch gebouw dat een 'sterke' rechtsstaat zou moeten uitstralen is binnen de hieraan voorafgaande overwegingen verkeerd. Het ontwerp van de rechtbank Amsterdam staat op deze wijze symbool voor die kloof tussen de (rechts)staat en de individu. Deze architectonische beschouwing begon met het aanstippen van de poging van KAAJ Architecten om de 'buitenzijde' (het volk) zoveel mogelijk één te laten worden met de 'binnenzijde' (de rechtbank Amsterdam zelf), door een 'open' en 'welkome' uitstraling te creëren middels de aanleg van een groot plein en het plaatsen van een enorme raampartij aan de voorzijde van het gebouw. Hoewel ik de poging begrijp, vind ik het een lichtvaardige, lakse en haast achterbakse poging om de rechtbank Amsterdam onderdeel te laten zijn van de Amsterdamse gemeenschap.

Allereerst komt dit doordat de rechtbank is gelegen op de Zuidas; een plek die niet direct een speciaal plekje in het hart van de Amsterdammer, of de Nederlander heeft veroverd of spoedig zal veroveren. Bovendien is de Zuidas van het snelle geld. Hoewel dit een betekenisloos kenmerk lijkt, bedoel ik hiermee aan te geven dat de Zuidas geen plek is waar dé Amsterdammer (of Nederlander) überhaupt (graag) komt. Het is dan ook een illusie te denken dat het plein aan de voorzijde van het gebouw een ontmoetingsplek kan voorstellen zeker gezien de 'zeer aantrekkelijke' uitstraling van veel marmer en de afwezigheid van bankjes en boompjes. Naast de locatie van de rechtbank, is ook het gebouw zelf niet uitnodigend. Zodra men via de draaideuren binnentreedt, wordt de passant allereerst geconfronteerd met bewakers en detectoren. De noodzaak van deze faciliteit is vanzelfsprekend, doch zal de passant nimmer een warm gevoel krijgen bij piepende poortjes.

Zodra de passant de horde van bewakers, detectoren en poortjes heeft genomen, belandt hij in een overweldigende hal met een oneindig lijkende hoogte. Voor de dandy strafrechtadvocaat of M&A-makelaar zal dit colosseum direct aanvoelen als een warm bad: dit is hét strijdtoneel voor de voorvechters en beschermers van de Nederlandse rechtsstaat... Of voor de eigen reputatie. Hoewel ik cynisch van aard ben, dreig ik nu in het extreme te vallen. Ik probeer middels deze extravagante voorbeelden slechts een bepaald beeld te illustreren of mogelijk zelfs een discussie te starten: is de rechtbank er slecht voor de advocaten en de rechters, of ook voor de burgers?

Een advocaat of een rechter zal zich door het bovenstaande aangesproken voelen en zal hoogstwaarschijnlijk stellen dat zij er juist zijn vóór de burgers van onze rechtsstaat. Die stelling zal ik absoluut niet tegenspreken. Het gaat in dit stuk namelijk niet over het wel of niet optimaal functioneren van de Nederlandse rechtsstaat, maar het gaat om de uitstraling die een rechtsinstelling (zoals de rechtbank Amsterdam) zou moeten hebben. Een stukje nederigheid is in dat opzicht wellicht op zijn plek. Een realistische visie

op de rechtbank Amsterdam (waarbij het marmeren gelaat niet wordt gezien als een illusoire ontmoetingsplek, maar als een plek van realiteit en recht) is, naar mijn mening, in ieder geval vereist.

Ik hoop van harte dat ik u, de lezer, met deze beschouwing heb laten nadenken over de besproken rechtsinstelling. Het is naar mijn mening voornamelijk een gebouw dat een oase van rust en recht uitstraalt. Het is groots, breed, open, licht, statisch, statelijk, hoogwaardig. Ergens in mijn achterhoofd schreeuwt er een VVD-stemmetje (met de tekst dat criminaliteit “keihard moet worden aangepakt”), dat de imposante uitstraling van de rechtbank onderschrijft. Tegelijkertijd realiseer ik mij dat een VVD-stemmetje alleen door je hoofd spookt, wanneer je daadwerkelijk op je achterhoofd bent gevallen. Het ontwerp brengt daarom onder andere de meer ‘sociale’ vraag bij mij naar boven of dit gebouw wel voor eenieder is bestemd.

Ter besluit van dit stuk, wil ik graag een open vraag bij u achterlaten, door kort terug te komen op de locatie en de medewerkers van de ‘centrale balie’. Waar deze balie voorheen daadwerkelijk ‘centraal’ gelegen was, is deze nu weggestopt in een zijhal van de eerste verdieping. In plaats van dat de medewerkers de gehele dag zicht hebben op alles en iedereen die zich door de rechtbank beweegt, hebben zij nu uitzicht op de ‘botanische tuin’ van enkele vierkante meters. Het beeld van de werkelijk centrale plek van de eerste verdieping is thans een minimale bezetting van stoelen en tafels door advocaten en cliënten. Hoewel ik niet weet wat de medewerkers van de ‘centrale balie’ zelf van de nieuwe locatie vinden, sluit ik graag af door een tamelijk flauw ingerichte vraag bij u neer te leggen: Straalt de rechtbank Amsterdam met de nieuwe lokalisering van de ‘centrale balie’ uit wat zij behoort uit te stralen?

NOVUM MAGAZINE

De juridische werkelijkheid achter de *international*:

Wat mag er wel en niet in de poging om de toestroom van buitenlandse studenten te beheersen?

Er is veel te doen rondom de buitenlandse student. Critici stellen dat zij de al hoge kamernood verergeren, de druk op de kwaliteit en de betaalbaarheid van het onderwijs vergroten of dat zij zelfs heimelijk de belangen van louches staatsapparaten in den vreemde dienen. Aan de andere kant benoemen voorstanders de culturele verrijking die er tot stand komt door de ontmoetingen tussen de verschillende nationaliteiten, de kansen die Nederlandse studenten zo krijgen om hun taalvaardigheid te ontwikkelen en te onderhouden en uiteraard het stijgen van het hoge internationale aanzien van de universiteit; een schone letter op het geopolitieke visitekaartje.

Vanuit het academische leven zelf wordt er wisselend op de internationals gereageerd. In bijna alle studentenhuizen worden buitenlandse studenten geweigerd om de vaak simpele reden dat Nederlandse studenten geen zin in hebben om de hele dag Engels te spreken. Combineer dit met de al eerdergenoemde kamerproblematiek en je begrijpt hoe dit tot de nodige psychische klachten bij de buitenlandse studenten leidt. Ook onderwijsinstellingen zelf zien graag dat zij meer middelen krijgen om de toestroom van buitenlandse studenten te kunnen begrenzen. Zij stellen dat er met meer studenten op zich niets mis is, maar er moet ergens een grens getrokken kunnen worden.

In sommige steden wordt gedemonstreerd tegen de als menonwaardig beschouwde huisvestingsmoeilijkheden. ‘Waarom laat je als universiteit studenten hier komen studeren als ze vervolgens in tenten moeten slapen?’ klinkt het. Ook daar valt wat voor te zeggen, maar wat kan de universiteit eigenlijk doen?

In de politiek gaan er verscheidene stemmen op om de nu haast onbegrensde situatie met internationals aan te pakken. De Tweede Kamer en onderwijsinstellingen zelf willen meer mogelijkheden om de toestroom van buitenlandse studenten te begrenzen en ook universiteiten ‘snakken naar wettelijke sturingsinstrumenten’. Er zou een wetswijziging nodig zijn, maar volgens sommigen kunnen onderwijsinstellingen zelf nu al best veel doen om de toestroom te beteugelen. Zo blijkt maar dat dit vraagstuk complex is en maar al te gemakkelijk tot overhaaste conclusies kan leiden. Om die reden zet ik in dit artikel de juridische aspecten van deze kwestie uiteen en beantwoord ik de vraag wat er wel en niet mag in de beteugeling van de toestroom van internationale studenten.

Een eerste middel ligt direct bij de onderwijsinstellingen zelf en hiervoor zijn in elk geval geen veranderingen in wet- en regelgeving nodig. Het gaat dan om het stoppen met het actief werven van buitenlandse studenten of het negatief adviseren om in Nederland te komen studeren. Hoewel buitenlandse studenten een dergelijk advies gewoon naast zich neer kunnen leggen, het is ten slotte geen bindende beslissing, komt een dergelijk ontmoedigingsbeleid wel tegemoet aan de wens van activisten en studentenorganisaties om als onderwijsinstelling een realistisch beeld te presenteren van wat de realistische stand van zaken in Nederland is. Afgelopen jaar gaven de UvA en de VU dit advies voor het eerst.

Zodra we de blik over de Nederlandse landsgrenzen heen tillen, wordt de situatie ingewikkelder. Binnen de Europese Unie (hierna: EU) gelden in ieder geval de vrije verkeersregels van personen, goederen, diensten en kapitaal. In dit geval is met name die eerste vrijheid relevant. Deze houdt kortgezegd in dat alle burgers van de EU, ofwel alle personen met de nationaliteit van één van de 27 Europese lidstaten, zich onbegrensd over het hele Europese grondgebied mogen bewegen, zich mogen vestigen, naar werk mogen zoeken en, uiteraard, mogen studeren. Het beginsel wat hieraan ten grondslag ligt, is het non-discriminatiebeginsel wat inhoudt dat er in ieder geval geen onderscheid op basis van nationaliteit mag worden gemaakt. Als Nederlandse onderwijsinstelling of zelfs de Staat zeggen dat je hier als buitenlandse student niet mag komen studeren, simpelweg omdat je niet over een Nederlands paspoort beschikt, is dus niet toegestaan.

De situatie wordt genuanceerder als het gaat om taaleisen. Mag je als universiteit bijvoorbeeld van studenten vragen dat ze een bepaald niveau van het Nederlands beheersen of je onderwijs enkel in de officiële landstaal aanbieden? Het Europese Hof van Justitie volgde vorig jaar in een arrest de conclusie van Advocaat-Generaal (hierna: AG) Emiliou in de zaak over een Letse wet die verplichtte dat alleen de landstaal in het hoger onderwijs was toegestaan.

Volgens de AG spelen bij een taalverplichting in het hoger onderwijs de volgende factoren mee; allereerst is een taalverplichting een beperking van het vrije verkeer tot vestiging (personen) zoals dat geldt onder het Unierecht. Een dergelijke beperking kan echter gerechtvaardigd zijn als sprake is van ‘een dringende reden van algemeen belang’ en deze beperking proportioneel is. Het willen beschermen van de officiële taal kan worden beschouwd als een dergelijk belang. Zij valt onder de bescherming van de nationale identiteit van lidstaten.

Of vervolgens een taalverplichting in het onderwijs geschikt is om dit doel te dienen hangt af van de vraag of de maatregel op voldoende coherente en systematische wijze is doorgevoerd. Ook is de noodzakelijkheid van zo’n verplichting niet automatisch gegeven. Immers, het beschermen of bevorderen van een taal hoeft niet noodzakelijkerwijs ten koste te gaan van een andere taal. Ook kunnen in de evenredigheidsstoets andere belangen worden meegenomen zoals de eerbiediging van de academische vrijheid van docenten, het recht om onderwijsinstellingen op te richten, het verbod op taaldiscriminatie en het eerbiedigen van de taalkundige verscheidenheid van de Unie.

Uiteindelijk is het dus aan de nationale rechter om te beoordelen of dergelijke taalwetgeving gerechtvaardigd is. In Nederland is er een dergelijke wet in de maak en wel te weten de ‘Wet Taal en Toegankelijkheid’. De kans is groot dat deze wet prima verdedigbaar is onder het Unierecht omdat zij genuanceerder is dan de Letse wet in het eerdergenoemde arrest. Echter moet zij dan wel eerst worden aangenomen.

Op moment van schrijven is dit voorstel aanhangig bij de Eerste Kamer. Deze wet moet het voor Nederlandse hoger-onderwijsinstellingen mogelijk maken om taaleisen in te voeren en om een capaciteitsnorm in te stellen. Het uitgangspunt wordt dat onderwijs in het Nederlands wordt verzorgd, tenzij instellingen aan een aantal voorwaarden voldoen.

Hoe zit het dan verder voor studenten die van buiten Europa komen? In principe dienen deze studenten, alvorens zij in Nederland kunnen studeren, een studievisum aan te vragen. Dit gebeurt meestal via de onderwijsinstelling die als referent optreedt bij de IND. Het klinkt dan ook logisch dat de overheid, zou zij deze stroom willen beperken, minder vergunningen verleent. Hiervoor is echter een wetswijziging nodig, omdat ook buiten de EU het maken van onderscheid op basis van enkel nationaliteit niet is toegestaan.

Dit alles in ogenschouw nemend is het antwoord op de vraag wat onderwijsinstellingen wel en niet mogen in de poging om de toestroom van internationale studenten te beheersen kort te beantwoorden; in principe enkel een negatief of ‘realistisch’ advies geven. Voor verdergaand beleid zoals het stellen van taaleisen of het regelrecht stellen van maxima zijn (verregaande) wetswijzigingen nodig. Hoewel de (Europese) rechter waarschijnlijk meegaat in de rechtvaardiging achter dergelijk inperkend beleid, is dit uiteindelijk vooral een politieke kwestie.

NOVUM MAGAZINE

DE WET TOEKOMST PENSIOENEN: OOK VOOR JONGEREN VAN BELANG

Voor veel studenten lijkt de hervorming van het pensioenstelsel misschien ver van hun bed. Toch kan de Wet Toekomst Pensioenen juist ook voor jongeren ingrijpende gevolgen hebben. De wet is op 30 mei aangenomen door de Eerste Kamer en is vanaf 1 juli in heel Nederland van kracht. Pensioenfondsen zullen tot 2028 de tijd hebben om de afgesproken veranderingen door te voeren. Maar waarom was een hervorming van het pensioenstelsel eigenlijk nodig, en wie zal hier het meest door geraakt worden?

Allereerst was het oude pensioenstelsel onvoldoende afgestemd op de huidige arbeidsomstandigheden. Wie niet in loondienst werkte of vaak van werkgever wisselde, werd door het oude pensioenstelsel benadeeld. Door de vergrijzing zijn er bovendien steeds meer mensen die aanspraak maken op een pensioen, terwijl er niet genoeg werkenden zijn om de financiële lasten hiervan te dragen. Dit betekent dat het oude pensioenstelsel, waarbij een belofte werd gedaan over het bedrag dat later als pensioen zou worden uitgekeerd, niet meer uitvoerbaar was. Ook werd het oude pensioenstelsel als ondoorzichtig ervaren, omdat al het geld in één grote pot verdween. Hierdoor was het lastig om te bepalen welk bedrag toekwam aan een individueel gepensioneerde.

Het nieuwe pensioenstelsel zal een einde moeten maken aan de zwaktes van het oude systeem. Allereerst zal de grote pensienpot van 1400 miljard euro worden verdeeld in afzonderlijke pensioenen, zodat het door een werknemer verdiende geld direct naar zijn eigen pensioen gaat en niet verdwijnt in een collectief bedrag. Dat het pensioenstelsel persoonlijker wordt, blijkt ook uit de manier waarop er belegd wordt. Met het pensioen van jongeren zal risicovoller belegd worden, omdat er niet op korte termijn uitgekeerd hoeft te worden en er dus genoeg tijd is om verliezen te compenseren. Wanneer iemand dichterbij de pensioenleeftijd zit, zal terughoudender belegd worden. Ook zal het pensioen sneller stijgen bij economische groei. Dat kan doordat fondsen niet meer een vast bedrag hoeven uit te keren aan gepensioneerden. Hoewel de premie vastligt, hoeven pensioenfondsen geen beloftes meer te doen over hoeveel een werknemer daadwerkelijk krijgt wanneer hij met pensioen gaat. Hierdoor hoeven pensioenfondsen minder te sparen en kunnen zij bij economische groei sneller meer pensioen uitkeren. Verder biedt de Wet Toekomst Pensioenen belangrijke voordelen voor zzp'ers die willen sparen voor hun oude dag. Geld dat een ondernemer opzijlegt voor zijn pensioen, kan nu voor een groter deel worden afgetrokken van zijn belastbaar inkomen.

De hervormingen bieden echter niet alleen maar voordelen. Bepaalde groepen zullen door de veranderingen extra kwetsbaar worden, stellen politieke partijen en belangenorganisaties. Het College voor de Rechten van de Mens benadrukt dat het voorstel onder andere voor vrouwen nadelig uit kan pakken. De hervormingen bewerkstelligen namelijk dat het pensioen vooral in de eerdere jaren van de carrière tot stand komt. Dit komt doordat geld dat op jonge leeftijd wordt belegd, over langere tijd rendement oplevert. Nu er individuele pensioenpotjes komen, komt dat rendement ook tot uiting in het uiteindelijke pensioen. Veel vrouwen wijden zich aan het begin van hun carrière echter aan de zorg voor hun kinderen, om later pas meer te gaan werken. Hierdoor lopen zij het meest voordelige moment om pensioen op te bouwen mis. Ook wijst het College op de nadelen voor spaarders die nu al de middelbare leeftijd hebben bereikt. Zij hebben geen kans gehad om op jongere leeftijd te investeren in hun persoonlijke potje en zullen ook niet ondersteund worden door de werkenden van de toekomst, zoals eerst wel het geval was.

Verder zal het nieuwe systeem extra gevoelig zijn voor schommelingen in de economie. Waar de pensioenen zullen stijgen bij economische groei, zullen zij ook dalen bij economische krimp. Dit betekent minder zekerheid voor gepensioneerden, die afhankelijk worden gemaakt van ontwikkelingen in de markt. Er zijn echter wel plannen om verliezen zo goed mogelijk op te vangen. Deze zullen verdeeld worden over langere periodes en gecompenseerd worden door de pensioenfondsen die hiervoor geld opzij zullen leggen.

Hoe het nieuwe pensioenstelsel in de praktijk uit zal pakken, blijft dus nog onduidelijk. Wat wel zeker is, is dat de hervormingen ook voor de nieuwe generatie werknemers grote gevolgen zullen hebben. De wet van 1 juli gaat niet alleen over de toekomst van het pensioenstelsel, maar ook over onze toekomst. Wie nog steeds denkt dat de hervormingen ver van zijn bed liggen, heeft het goed mis.

EERSTEJAARS RUBRIEK

HOE VERGAAT HET ONZE JONGSTE JURISTEN?

In deze rubriek stelt NOVUM vragen aan een eerstejaars rechtenstudent(e). De studietijd is een periode met allerlei nieuwigheden, die spannend, leuk, maar soms ook overweldigend kunnen zijn. Om onze jongste juristen niet uit het oog te verliezen in deze belangrijke tijd voor hen, probeert de redactie van NOVUM zo vaak mogelijk bij één van de nieuwe studenten of studentes of ze alles nog 'onder controle' hebben.

Hoe vergaat het... **Zohra Beijer?**

KUN JE EEN KORTE INTRODUCTIE GEVEN VAN JEZELF?

Ik ben Zohra, 19 jaar oud en kom uit Soest, een dorp in Utrecht dat niemand kent. Ik studeer op het moment International Business Law en ben lid bij SIB Leiden, waar ik erg vaak te vinden ben.

IS ER IETS WAT JE WEL OF NIET MIST VAN DE MIDDELBARE SCHOOL?

Niet veel, het is fijn dat er niet altijd iemand in je nek zit te hijgen als iets af moet en als je je hebt verpest. Dan weet je ook dat je het echt zelf hebt gedaan. Het enige wat ik misschien mis is de brede afwisseling aan vakken, maar als dat betekent dat ik weer scheikunde moet volgen dan heb ik niks gezegd.

VOEL JIJ JE AL ENIGZINS THUIS OP DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID?

Naast dat ik een huisgenoot heb die vrij gepikeerd zou zijn als ik mezelf nu al een jurist zou noemen, heb ik zelf dat idee ook nog niet echt. Ik weet hier en daar wel wat dingen over het recht en vind het heel leuk om meer te leren, maar ik zou nog steeds nutteloos zijn in bijna alle juridische situaties. Jurist voelt dan gelijk als een net iets te zware titel.

**WELK VAK UIT HET EERSTE BLOK VOND JE HET LEUKST
OF HET MINST LEUK?**

Burgerlijk recht begon als een vak waar ik echt tegen opzag, maar ergens in die twaalf weken is het mijn favoriete vak geworden. Het is een soort puzzel die je moet oplossen, en af en toe is het enorm frustrerend, maar als je er dan achter komt hoe een bepaald concept werkt, is het echt zo'n eureka-moment. En mijn excuses naar de Strafrechtvakgroep, maar ik snap dat vak niet en het vak snapt mij niet. Ik hoop dat jullie weten dat ik echt mijn best heb gedaan.

**IS RECHTSGELEERDHEID WAT JE ERVAN HAD VERWACHT
OF HAD JE TOTAAL ANDERE VERWACHTINGEN?**

Het is redelijk wat ik ervan had verwacht. Veel lezen, veel bezig met de wettenbundels en veel opdrachten aan de hand van casussen. Mij verbaasde denk ik het meest hoeveel je in het dagelijks leven bezig bent met rechten, zonder dat je het eigenlijk door hebt.

**ALS JE NU EEN JURIDISCH BEROEP ZOU MOGEN
KIEZEN, WELKE ZOU HET DAN ZIJN?**

Als ik dan toch mag kiezen, dan doen we het gelijk goed: rechter bij het Internationale Gerechtshof.

WAT IS JE FAVOIEETE STUDIEPLEK IN LEIDEN?

Mijn eigen kamer! Ik studeer door de stof hardop aan mezelf uit te leggen en aantekeningen op het krijtbord in mijn kamer te maken, dat gaat een beetje lastig ergens anders. Als ik dan toch een plek in Leiden moet kiezen, vind ik de UB fijn. De stilte forceert je altijd wel om wat te doen.

LEES JE WEL EENS DE NOVUM?

Niet heel veel, maar ik heb wel een paar exemplaren gelezen. Ook vind ik het altijd wel leuk om er doorheen te bladeren wanneer ik ze weer eens op het KOG tegenkom.

**OP WELKE PLEK ZIE JIJ JEZELF NA HET
AFSTUDEREN?**

Ergens in de privaatrechtelijke sector. Dat is nu natuurlijk moeilijk om te zeggen, omdat ik er nog lang niet genoeg over weet, maar ik vond wat ik tot nu toe over goederenrecht en mergers & acquisitions heb geleerd heel interessant. Als ik dat dan ook nog op een gave plek in het buitenland kan doen, ben ik helemaal tevreden.

WELKE DRANK UIT DE AUTOMATEN IS JOUW FAVORIET?

Cappuccino uit de koffieautomaten. Suiker op 5, cafeïne op 5 en gaan!

**WOON JE OP KAMERS EN, ZO JA, HOE BEVALT DIT
IN LEIDEN?**

Ik woon op kamers en het bevalt me heel erg! Ik heb een gezellig huis met heel leuke huisgenoten waar ik heel blij mee ben en een heel rommelige kamer waar ik mij helemaal thuis voel. Het heeft voor mij gewoon heel veel voordelen. Ik leer Leiden beter kennen, dat echt een fantastische stad is, ik kan makkelijker naar de universiteit, en ik kan langer doorborrelen op SIB. Ook niet onbelangrijk.

IS ER NOG IETS WAT JE KWIJT WILT?

Ik snap na bijna een jaar rechtenstudie nog steeds niet hoe het toetsingsverbod van artikel 120 Grondwet werkt en op dit punt ben ik te bang om het te vragen.

BEN JIJ ONZE NIEUWE REDACTEUR?

NOVUM Magazinne heeft altijd plek voor enthousiaste studenten die onze redactie willen versterken. Schrijf jij graag en vlot, neem je graag het initiatief, en heb je oog voor detail? Dan zijn wij op zoek naar jou!

Als redacteur heb je de vrijheid om je eigen onderwerpen te bepalen en kun je steeds een andere rubriek verzorgen. Zo blijf je betrokken bij het blad op allerlei verschillende manieren. Uiteraard zijn ideeën voor een nieuwe rubriek ook altijd welkom. Indien je slechts eenmalig een bijdrage zou willen leveren aan NOVUM Magazine, is dat ook mogelijk.

Ben je geïnteresseerd of heb je andere vragen?

Neem dan contact met ons op via:

novum@law.leidenuniv.nl

Redactie

Rudolf Willem van Dam

Lars Volborth

Frank van der Salm

Cas de Koning

Sabine Pennings

Yusuf Kolukisa

Karel Wijdeveld (*hoofdredacteur*)

Mathijs de Jong (*eindredacteur*)

Hadassah Drukarch

Joris van de Riet

Jurian Bos

Bouchra Boulouize

Mahatma Martinus

